

WACHTKAMER

FREDERIK HAUTAIN

WACHT KAMER

P E L C K M A N S

And no religion, too.

John Lennon, 'Imagine'

Iedereen die niet in het boek van het
leven geschreven bleek te zijn,
werd in het meer van vuur gegoooid.

Openbaring 20:15

BEZOEK

Welke dag het precies was, weet ik niet meer. Of het pakweg een maandag, dinsdag of zaterdag was, is ook niet relevant. Wat er wel toe doet, is dat het de dag was waarop mijn jonge leven voor goed veranderde.

We waren alleen thuis met mama. Misschien was het een woensdag na schooltijd. Of een dag in het weekend. Papa was er alleen op donderdagen en op zaterdagavonden. Alle andere dagen werkte hij in een zuivelfabriek, waar hij aan het hoofd stond van een productieploeg.

Het was in ieder geval lente, want de zon scheen helder door het muurbrede glasraam en legde haar stralen over de eettafel, maar niet zo klef als een zomerzon dat zou hebben gedaan. Meer wit dan geel, meer streling dan drukking.

Een doorschijnende Curverbox staat onthoofd op het tapijt, de legoblokjes uitgekieperd ernaast, een veelkleurige berg waar mijn handen en die van mijn broer doorglijden, om het eerst op zoek naar de piraat met de blauwe tuniek, het houten been, de baard en het ooglapje. De papegaai die normaal op zijn hand zit, is al een hele tijd zoek. We verdenken allebei de stofzuiger als vermoedelijke dader.

Op de buffetkast staat het terrarium van Muts, onze schildpad. Muts is drie jaar oud. Toen we hem kochten, zei mama dat ik een naam moest kiezen die Jaak ook makkelijk kon onthouden en uitspreken. Vanwege het dekseltje op zijn rug kwam ik op Muts. Wanneer hij zijn kale hoofd in zijn schulp trok en je alleen nog zijn roerloze snoetje zag, klopte het beeld. Goed gevonden, zei mama. Het liefst van al wilde ik een bobtail, een Samson, maar

zo'n groot dier zag mama niet zitten. Bovendien is ze allergisch voor honden- en kattenharen. Een poes was dus ook uit den boze.

Terwijl Jaak en ik de blokjes laten tsjirpen als een leger kre- kels, klinkt de bel. We kijken elkaar nietsvermoedend aan. Mama heeft ons niet verteld dat er bezoek zou langskomen. Als kind weet je nooit wat je van een dag kunt verwachten.

De deur tussen de hal en de woonkamer zwaait open. Een dame in een beige jas die tot aan haar knieën reikt en om haar mid- del bij elkaar geknoopt is, lacht ons toe alsof we kleine engeltjes zijn die ze al eens eerder heeft bezocht. Maar ons huis is niet de hemel. De hemel is blauw en ons huis ligt in het groen, helemaal aan het einde van de straat. Het is doodgevoorn wit met een zwart dak, een hoge trap naar de voordeur en een doolhof van een kel- der die uitmondt in een grote garage. De trap is enkel lastig in de winter, de kelder is dat altijd.

‘Jongens, wat zeggen jullie tegen Diana?’

Mama's opgetogen manier van spreken maskeert haar zenu- wen maar net. Wanneer ze zenuwachtig is, wrijft ze voortdurend met haar duim over het topje van haar middelvinger. Zoals nu.

Jaak en ik prevelen gedwee een hallo.

‘Wat zijn jullie gegroeid,’ zegt Diana.

‘Diana kent jullie al van toen jullie nog zo groot waren.’ Mama's handen geven de lengte van een groot brood aan. We moeten baby's zijn geweest.

‘Hoe oud zijn ze al?’

‘Robin is nu zeven en Jaak heel bijna zes.’

Volgende week donderdag is het zover. Ik verjaar pas in augus- tus. Meestal zit er twee jaar verschil tussen Jaak en mij, enkele maanden per jaar slechts één.

‘Kijk eens aan.’ Er volgen geen felicitaties voor Jaaks nakende verjaardag.

Diana heeft zwart haar tot onder de kin, met puntjes die naar binnen krullen. Ze kijkt ons aan met een immens brede lach, alsof zij en vriendelijkheid één zijn.

‘Hij is van mij!’ roept Jaak triomfantelijk. Hij heeft de blauwe piraat beet.

Even later zitten Diana en mama met een kop koffie aan de eettafel.

Onze legocollectie bevat twee blauwe plankjes met grote groene vlekken erop. Aanvalseilanden. Omdat Jaak de piraat heeft bemachtigd, is het kleinste plankje voor mij. Dat is onze ongeschreven regel.

‘Het zou zo goed zijn als je terugkomt, Suzanne,’ hoor ik Diana zeggen. ‘Je kijkt toch ook naar het journaal? Het moment is aangebroken. Vorig jaar met de vliegtuigen in de torens, wie tegen wie daardoor oorlog voert, de as van het kwaad. Dit is hoe het in de voorspellingen staat.’

Ik weet niet waar Diana het over heeft. Ze zet haar woorden kracht bij door haar hand op die van mama te leggen. Haar vingers zijn langer en fijner.

Papa’s handen, en dus ook zijn vingers, zijn roder, alsof ze ooit lichtjes door de zon verbrand zijn en nooit meer zijn genezen. Ze voelen ook ruwer aan dan mama’s handen. Dat komt omdat papa een manusje-van-alles is. Op de vloer van de zuivelfabriek moet van alles en nog wat gebeuren en dus kan er ook van alles en nog wat misgaan. En dan is het aan papa om die branden te blussen. Niet echt, er is nog nooit een brand uitgebroken. Wel moet hij aan een defect sleutelen, palletten stapelen, mensen wijzen op wat en waar. De band moet lopen. Een keer per maand brengt hij een lading producten mee naar huis die nog volledig oké zijn, maar die om de een of andere reden niet meer verkocht mogen worden. Potjes yoghurt – voor Jaak liefst framboos zonder stukjes. Plattekaas. Alle soorten melk, soms ook magere, die niemand graag lust en waarbij het lijkt alsof onze Frosties in water zwemmen, maar een gekregen paard kijkt men niet in de bek, en aan verspillings doen we in dit huis al zeker niet.

‘Ik zie ook wat er allemaal in de wereld gebeurt,’ antwoordt mama. ‘Maar...’

Ik kan hen niet zien. De zitbank staat in de weg.

‘Het is al een hele tijd geleden. En met Dirk-’

Diana laat haar niet uitspreken. ‘Beeld je eens in hoe blij je ouders zouden zijn. En God met hen. Het zou hun harten vervullen. En dat van God nog het meest.’

God. Het is de eerste keer dat ik bewust bij het woord stilsta. Wie is dat?

Ik kijk naar Jaak. Hij is volop bezig een tweede muurtje op zijn eiland te bouwen, een nietig schutsel voor de storm die zich boven onze hoofden begint te vormen, maar waar we de impact pas veel later van zullen voelen. Het lijkt hem allemaal weinig te interesseren. Hij heeft de piraat, dus in zijn hoofd is de strijd bij voorbaat al gewonnen.

DE LAATSTE VERJAARDAG

We weten nooit wanneer mama en papa echt met elkaar praten of samen wat doen, behalve eten. En dat dan ook alleen op de dagen dat papa thuis is.

Papa zei ooit dat hij, toen hij mama pas had leren kennen, een keer karaoke had gezongen met dat liedje van ‘Suzanne, ik ben stapelgek op jou’ en dat de zaak toen beklonken was. Ik weet ongeveer wat stapelgek betekent, maar niet waaraan ik het kan zien. De keren dat we voor het avondeten met vier rond de tafel zitten, voelt het telkens alsof er tussen mama en papa een vijfde stoel staat, die geen van beiden durft aan te raken.

De ruimte die tussen hen bestaat, wordt na het avondeten alleen maar groter. Zit mama aan de eettafel, dan zit papa op de sofa of omgekeerd. Mama kijkt veel televisie. Soaps. Reality-shows. Heel soms kijkt papa met haar mee en dan rust er wel een hand op mama's been. Misschien gebeurt dat vaker wanneer Jaak en ik al slapen, als papa na een lange werkdag weer thuiskomt. Maar zo laat mogen we nooit opblijven.

Millie, een meisje uit mijn klas dat op basis van haar kapsel en sproetjes de evenknie van Pippi Langkous zou kunnen zijn, vertelt dat haar ouders 's avonds regelmatig naast elkaar op de bank een boek lezen of scrabbelen. Dan proberen ze elkaar af te troeven in het vormen van moeilijke woorden. Vaak met een wijntje erbij.

Millie is zeker niet dik, maar vlezig. Vleziger dan ik. Mijn ellebogen zijn spits, mijn schouderbladen, sleutelbenen en rug-gengraat zijn uitgebeend, de uiteinden van mijn heupbenen zijn zichtbaar. Bij Millie zitten al die dingen er ook, maar ze zijn beter verpakt. Ik kan perfect met mijn duim en wijsvinger een rondje

maken rond mijn pols. Doe ik dat bij Millie, dan raken mijn vingertoppen elkaar niet. Tussen de opening kun je met gemak een pink schuiven.

Van alle leerlingen van de klas woont Millie het dichtst bij mij, in een wijk aan de andere kant van het groen met allemaal mooie huizen. Ze heeft een vijver achter in de tuin, waar ik regelmatig mag gaan spelen. Het bos dat ons van elkaar scheidt is zo groot dat ik er van mama niet alleen door mag. Als ik eenmaal uit het bos ben, is het nog twee lange straten lopen.

Het beeld van ouders die door boeken bladeren of een gezelschapsspel spelen zonder dat wij erbij betrokken zijn, is Jaak en mij volkomen vreemd. Mama en papa lezen niet. Nooit. Hoewel. Toen ze nog bij Murielle werkte, nam mama soms de magazines mee naar huis die daar gelezen worden. Die zijn net als de potjes yoghurt voorbij de datum, maar daarom nog niet rijp voor de versnipperaar.

Murielle is de kapster bij wie mama werkte voordat Jaak geboren werd. Bij gebrek aan inspiratie heeft ze haar eigen naam aan haar kapsalon gegeven. Of omdat ze die in grote, krullerige letters op het grote glasraam gekleefd wilde zien staan, dat kan ook. Het kapsalon ligt een eindje verder dan onze school. Soms, wanneer mama ons komt ophalen, rijden we langs de zaak. Als er geen klanten zijn, stopt ze om een praatje te maken. Murielle heeft achteraan een klein keukentje met een koelkast vol water en frisdrank. We mogen altijd een flesje cola. Zelf houdt mama het op oploskoffie.

Sinds Jaaks komst is mama huisvrouw. Twee kinderen hebben meer aandacht nodig dan één, en dat is dus aandacht die minder naar papa gaat, maar hij werkt toch zo hard. Ik begrijp niet altijd goed waarom. Werkt papa zo hard om niet elke dag met die vijfde stoel tussen hem en mama geconfronteerd te worden? Of om voldoende geld te hebben om te kunnen leven?

Papa heeft geen tijd om te lezen en als hij die had, zou hij het nog niet doen. Hij is altijd aan het werk, zelfs op de momenten

dat hij thuis is. Die momenten zijn schaars, dus dan moeten de taken gebeuren waarvoor hij anders geen tijd heeft. Grasmaaien. De haag snoeien. De veranda een nieuwe laag vernis geven. Het terras schuren.

Zelfs papa's hobby heeft met geld verdienen te maken en is een soort van werk. Of toch iets waar veel werk in kruipt. Hij schuimt rommelmarkten en veilingen af, op zoek naar koopjes die hij dan probeert door te verkopen met winst. Gelukkig hebben we een grote kelder. Hij is wel akelig, ook wanneer het buiten licht is. Als je vanuit de keuken naar beneden gaat, moet je het doolhof door voor je bij papa's verzameling spullen komt. Als het geregend heeft, ruikt het er naar nat karton. Wanneer je denkt dat de collectie uitpuilt vanwege de stapels panelen uit volle Amerikaanse eik, douchekranen van Grohe, een partij lichtgevende wereldbollen of dozen servies van Villeroy & Boch, dan blijkt er toch nog altijd een plaatsje te zijn om er een volgende aankoop bij te stouwen. Aan het einde van het feestseizoen barbecuetoestellen of kerstdecoratie inslaan met veel korting is nog zo'n ding. Wanneer de spullen al met grote 'min vijftig procent'-stickers zijn beplakt, probeert papa nog wat meer van de prijs te krijgen met een bulkaankoop als argument. De winkels hebben hun magazijnruimte nodig voor de lente of een nieuwe feestdag die eraan komt.

Als papa er wel is, is hij er op een bepaalde manier ook niet. Daar komt het op neer.

Omdat Jaaks verjaardag voor papa geen goede reden was om vrijaf te krijgen, vierten we hem twee keer. Een keer klein zonder papa, met roomijs en spikkeltjes en drie sausjes in een tube – chocolade, karamel en aardbei – en twee dagen later wat groter, met z'n vierten en met kroketjes, koninginnenhapjes en abrikozentaart. Jaak mag twee keer kaarsjes uitblazen. De tweede keer is hij zo enthousiast dat de vijf vlammetjes meteen in rookpluimpjes veranderen nog voor mama de taart goed en wel voor zijn neus op de tafel heeft gezet.

'We zijn vergeten te zingen!' roep ik. Donderdag hadden we

dat ook niet gedaan, maar toen veronderstelde ik dat het kwam omdat papa er niet bij was.

Papa staat op om lucifers te halen, in de hoogste kast naast de koelkast, waar wij niet bij kunnen. De kaarsjes gaan opnieuw aan. We zingen van 'Lang zal hij leven', ik het luidst van iedereen. Mama hoor ik bijna niet. Na de zesde 'hiep hiep hoera' blaast Jaak zo hard dat er een beetje kaarsvet op de taart terechtkomt.

Achteraf gezien had ik beter meegeblazen. Het was de laatste verjaardag die we zouden vieren. Ik denk dat mama dat toen al wist en daarom niet uit volle borst meezong.

'Mag Muts ook meevieren?' vraag ik.

Papa knikt.

Ik neem een appel uit de fruitschaal en snijd er een stukje uit, zo dik als het topje van mijn duim, en leg het op een steen in het terrarium.

'Jaak is zes,' zeg ik tegen Muts.

Hij zit onder water en kan me niet horen.

ALLEEN MAAR NETTE MENSEN

Een week of twee na het bezoek van Diana haalt mama ons van school op met nieuws. 'Vanavond gaan we ergens heen waar julie nog nooit zijn geweest,' zegt ze terwijl ze Jaak in zijn kinderzitje helpt. De veiligheidsgesp klikt dicht.

'Waar is dat dan?' vraag ik.

'Ergens waar allemaal vriendelijke mensen zijn. Oma en opa zijn er ook.'

Wanneer we onze straat indraaien, schrikt mama van een groepje wielertoeristen dat uit de andere richting komt aangesneld. Aan het begin van onze straat staat het oude stationsgebouwtje, nog voor mijn geboorte gerestaureerd en omgebouwd tot een café. Het is alleen in het weekend open en vooral in trek bij fietsfanaten. Voorafgaand aan die herbestemming was het een krot, om mama's woorden te gebruiken, waar vooral mensen kwamen die het spoor bijster waren geraakt. Mevrouw Geeraerts uit onze straat had er tijdens een avondwandeling een lepel en spuiten op de grond gevonden. Daarom moesten we mama beloven dat we er wegbleven.

De enige spoorlijn die hier ooit had gelopen, was lang geleden verwijderd, maar het gebouwtje had men laten staan, zodat iedereen wist dat ons dorp belangrijk genoeg geweest was om er een trein te laten stoppen. Vanuit de slaapkamer van mama en papa kan ik, als ik op de vensterbank klim, net het dak zien.

Na het avondeten haalt mama onze beste kleren tevoorschijn, die ze ooit eens kocht voor een familieportret dat in de woonkamer hangt. Op die foto dragen Jaak en ik allebei dezelfde bladgroene broek en dezelfde donkerblauwe trui met onderaan

een vuistdikke rode streep. Onze kleding verduidelijkt dat we broers zijn, verder zijn we erg verschillend. Ik heb donkerblond haar, dat van Jaak is zwartbruin, zijn gezicht is rond met bolle kaken, het mijne ovaal met een voorhoofd waarvan je weet dat het later alleen maar prominenter zal worden. Jaaks lichaam zal ook breder worden dan het mijne, dat kun je nu al zien. Volgens de curves van de groeiprognozes is hij struis en stevig, ik smal en tener. Hij zal een goedgebouwde man worden, ik zal dat beeld nooit volledig waarmaken door mijn lage gewicht en smalle schouders.

‘Om zeven uur begint het en we mogen niet te laat komen,’ zegt mama snel, alsof ze zich klaarmaakt voor een loopwedstrijd waarvan ze nu al zeker weet dat ze halverwege het parcours in ademnood zal komen.

‘En wat gaan we daar dan doen?’ wil ik weten.

‘Luisteren.’

Luisteren kan ik, dat doe ik op school ook. Ik ga graag naar school. Ik zit in het tweede leerjaar en vooral in hoofdrekenen ben ik een kei. En in kalligrafie. Al is het altijd opletten geblazen omdat ik linkshandig ben en daardoor de letters dreig uit te vegen wanneer de inkt nog niet droog is.

Mama heeft zich speciaal opgemaakt, zoals een van de zeldzame keren dat ze met een vriendin uiteten gaat en er een oppas komt. Of zoals toen ze nog in het kapsalon van Murielle werkte, maar dat hoorde volgens haar bij de job. Van een huisvrouw verwachtte niemand dat.

De hele rit naar onze bestemming klemt mama het stuur met beide handen vast.

Wanneer we de stad in rijden, ruikt de lucht zwaar en op een vreemde manier tegelijk zoet en afstotelijk. Net buiten de stad ligt de schuldige: een grote bierbrouwerij.

Mama wordt extra zenuwachtig omdat er niet onmiddellijk een vrije parkeerplaats te vinden is. ‘Dat wordt doorstappen. Als we de auto al ergens kwijtraken.’

‘Zijn we dan te laat?’ vraagt Jaak.

‘Daar rijdt net iemand weg,’ zegt mama. ‘We hebben nog een kwartier.’

We lopen de hoek om. Mama loopt gehaast met Jaak aan haar hand, ik doe mijn best om bij te blijven. Van het doorstappen ga ik zweten. Het etiketje van mijn trui kriebelt in mijn nek. Ik heb geen tijd om te krabben.

‘Hier is het,’ zegt mama.

We staan voor een grote bruine deur, veel groter dan die van een normaal huis. Het is het enige dat het gebouw echt onderscheidt van de andere in deze straat. Boven de deur hangt een groot bord, maar tijd om te lezen wat erop staat, krijg ik niet. Mama heeft de deur al geopend en duwt ons naar binnen.

Achter de deur bevindt zich een kleine ruimte met een bruingrijs tapijt, onmiddellijk gevolgd door twee grote glazen deuren, een soort voorportaal voor je echt naar binnen mag, al staat er niemand om toestemming aan te vragen. Het glas is troebel, wat erachter ligt, is een raadsel. Het blijft stil.

‘We zijn nog net op tijd.’ Mama is zichtbaar opgelucht, maar als ze haar handen nog steeds om het stuur zou hebben, klemde ze het zeker opnieuw vast. Ze legt haar haren goed. Murielle zou er niets om kunnen aanmerken. ‘Vooruit.’

Mama opent een van de glazen deuren. Het bruingrijze tapijt uit het voorportaal vermenigvuldigt zich door de deurbrede gang. Aan de rechterzijde hangt een lange kapstok, met hier en daar een jas of een mantel. Het is niet koud buiten, dus de kapstok hangt er wat verlaten bij.

Na de gang volgt een ruimte met wel zeker twintig rijen bruine klapzitjes, de kleur een mengeling van kastanje en korstmos, bijna zoals in een bioscoopzaal. Ze zijn verdeeld in drie kolommen: links en rechts twee kleine blokken van een viertal stoelen elk, en een groot middenblok met minstens tien stoeltjes per rij. Ik kan ze niet in een oogopslag tellen. De meeste zitjes zijn gevuld met zwijgende mensen die strak voor zich uit kijken.

Mama overschouwt de ruimte, er verschijnt een rode bloes op

haar wangen. ‘Daar zijn nog een paar stoelen vrij,’ fluistert ze en ze trekt Jaak mee naar een vrije rij links achteraan. Terwijl ze naar de lege zitplaatsen wandelt, draait ze zich naar me om en gebaart dat ik stil moet zijn.

Ik ga als eerste de rij in, dan Jaak, dan mama. Jaaks stoel piept bij het openklappen. Mama helpt hem erop, hij is nog te klein om er alleen op te klauteren.

Vooraan staat een podium zo breed als de ruimte. Links staan wat planten, rechts een tafeltje met drie stoelen, en in het midden een rechthoekige houten constructie met een grote microfoon ervoor. De muren van de zaal zijn bedekt met een soort gevlochten crèmekleurig behangpapier. Het totaalplaatje lijkt opzettelijk zo ingekleurd om de aandacht vooral niet op zichzelf te richten. Bruin is een niemandskleur, nooit iemands favoriet.

Rechts vooraan staat een man op, gekleed in een kraaknet kostuum en een das. Hij wandelt het podium op en verwelkomt iedereen door de microfoon.

‘Mag ik jullie uitnodigen om vanavond samen lied 106 te zingen,’ zegt hij en hij doet een stap opzij.

Iedereen gaat staan. Van wat ik kan zien door de bomenrij aan mensen hebben ze allemaal hetzelfde boek vast. Mama gaat ook staan. Jaak en ik volgen, ook al heeft geen van ons een boek. Er begint muziek te spelen. Het klinkt als een koor van meer dan honderd stemmen. Ik ben te sterk onder de indruk om te horen wat er gezongen wordt.

Iemand tikt op mama’s schouder. Een vrouw overhandigt glimlachend haar boek aan mama zodat ze mee kan volgen. Mama kijkt in het boek maar zingt niet. Aan het einde van het lied klappen alle boeken dicht en buigt iedereen het hoofd. De man op het podium neemt opnieuw plaats achter de microfoon.

‘Jehovah, dierbare en goede God, wij zijn hier vanavond allen tezamen gekomen en verenigd als broeders en zusters om uw woord te vieren en als getrouwe volgelingen van u in het leven te staan...’

Wie is Jehovah? Is dat de God waar Diana het over had? Wie zijn broers en zussen, en wat zijn volgelingen? Ik heb ook geen idee wat hier gevierd wordt.

Ik hoor de man 'amen' zeggen, wat alle aanwezigen herhalen, waarop het mensenbos weer gaat zitten en de man het podium verlaat. Deze keer is het niet alleen Jaaks stoel die piept.

Nu ik beter kan rondkijken, valt het me op dat alle mannen een pak dragen en dat de vrouwen piekfijn gekleed zijn, zoals die keer dat we mee mochten naar de receptie van het huwelijk van vrienden van papa.

Plots zie ik oma en opa zitten, ergens halverwege het middenblok. Heeft mama hun verteld dat we hier zouden zijn vanavond? En waren ze dan blij, zoals Diana had voorspeld? Was God, die dus waarschijnlijk Jehovah heet, blij? Kon die ons ergens zien, maar wij hem niet?

Een andere man komt het podium op en vertelt wat op het programma staat. Vier toespraken. Ik kan de namen niet onthouden van de mensen die ze zullen brengen.

Mama stopt Jaak een kleurboek en wat potloden toe. Ik krijg niks.

'Jij bent oud genoeg om op te letten,' zegt ze.

Wanneer de man op het podium vraagt om 'het boek Lukas' erbij te nemen, slaan honderden fijne blaadjes aan het knisperen. De vrouw op de rij achter ons fluistert iets tegen mama en geeft haar ditmaal een zwart boek. 'Heilige Schrift' staat er in gouden letters op de kaft. Het is het boek met de knisperende blaadjes. Er zit een leeslint in, dat uitkomt bij een lange tekst in kleine lettertjes. De man leest hoofdstuk twee voor.

Ondertussen kleurt Jaak een tekening in van een leeuw en een tijger, allebei felgroen. Het is een verhaal over de geboorte van Jezus, en hoe een engel het nieuws kwam brengen dat Jezus een redder zou zijn. Van wie of wat is me niet duidelijk, maar na het voorlezen van de tekst zegt de man op het podium dat al vanaf zijn geboorte over Jezus werd gezegd dat hij door God, die ook zijn vader blijkt te zijn, naar de aarde was gestuurd om de wereld

van haar zonden te redden en om wonderen te verrichten, zodat mensen opnieuw in God zouden geloven.

Ook in alle andere toespraken wordt uit het boek voorgelezen. Je merkt meteen dat dit het belangrijkste boek is, belangrijker dan dat met de liedjes. Na de reeks toespraken wordt daar opnieuw rechtopstaand uit gezongen. Wanneer we gaan zitten, vraag ik mama hoelang het nog zal duren.

‘Tot halfnegen.’

‘Hoelang is dat nog?’

‘Nog veertig minuten.’

Ik kan wel goed luisteren, maar zo lang luisteren zonder zelf iets te mogen doen, dat ben ik niet gewend.

Op school maken we oefeningen en op vrijdag, zoals vandaag, knutselen we iets. Deze middag hebben we het deksel van een doosje smeerkaas met gekleurd papier beplakt en er een uurwerk van gemaakt. Van de juf mochten we zelf kiezen hoe laat het op onze klok was. Ik had mijn kleine wijzer op vier en de grote op elf gezet, getekend met een dikke zwarte stift. Millie had een doosje met een rode koe die ze niet wilde bedekken, maar het moest van de juf. Dat was de opdracht. Daarom had Millie voor wit gekozen, zodat ze de koe er nog een beetje door kon zien.

De veertig minuten sluipen voorbij als een slak die door zand moet ploegen. Hoe langer ik wacht tot de tijd voorbijgaat, hoe minder goed die wil meewerken. Zo gaat het altijd.

Na het tweede lied kondigt iemand aan dat we nu bij het tweede deel van de vergadering zijn aanbeland. Er komen drie andere mannen op het podium, de eerste twee opnieuw om te praten en voor te lezen, de laatste om hetzelfde te doen als de man helemaal aan het begin: ons te verzoeken om te zingen en daarna af te sluiten met een gebed. Wanneer hij dit keer ‘amen’ zegt, verlaten de mensen hun zitjes en beginnen ze met elkaar te praten.

Mama neemt het kleurboek en de potloden van Jaaks schoot. Hij is supermoe, dat zie je zo.

‘Suzannel!’ klinkt het achter haar. Diana. Ze is ook opgemaakt.

‘Dag lieverds,’ begroet ze Jaak en mij.

Ik knik verlegen terug. Jaak staat er wat onwennig bij.

‘Het is zo fijn om je hier in ons midden te hebben,’ zegt Diana tegen mama.

Al snel komen enkele andere dames bij hen staan. Ze glimlachen allemaal, schudden mama’s hand en stellen zichzelf voor.

Ik glip door het bos van vrouwenbenen naar oma en opa. Jaak blijft achter, wrijft in zijn bol staande ogen. Vorig jaar moest hij zijn fopspeen afgeven, maar als hij die nu nog had gehad, zou hij ze de hele avond in zijn mond laten.

‘Komen jullie zondag terug?’ hoor ik een van de vrouwen nog aan mama vragen.

Zonder haar antwoord te horen, weet ik dat ik vanaf nu vaak op deze plek met de dikke bruine stoelen en alleen maar nette mensen zal zijn. Ik kan er maar beter snel vertrouwd mee raken.

VOORBEREID

De eerstvolgende zondag gaan we terug naar de bijeenkomstplaats met de grote houten deur. 's Ochtends zijn we vroeg opgestaan om er om kwart over negen te zijn, een kwartier voor het begint. Deze keer kan ik wel lezen wat er in gouden letters op het zwarte bord boven de deur staat: 'Koninkrijkszaal van Jehovah's Getuigen'. Als we blijven komen, en daar heeft het alle schijn van, zijn wij dat dus ook, Getuigen van Jehovah. Het is me ondertussen duidelijk dat dat de echte naam van God is. Voor Diana mama was komen bezoeken, was hij helemaal geen factor in ons leven, nu weet ik hoe hij daadwerkelijk heet.

Gisteren zijn we met mama nieuwe kleren gaan kopen voor Jaak en mij. Nieuwe jasjes voor een nieuw soort leven.

'Jullie kunnen niet twee keer na elkaar hetzelfde dragen,' zei ze in de auto op weg naar de winkel. 'En met wat geluk vinden we voor jou ook een mooie das.' Ze keek niet achterom, maar sprak me toe via de achteruitkijkspiegel.

Dat geluk hadden we niet, al was ik er niet rouwig om, want ik vreesde dat zo'n ding wat strak om mijn hals zou zitten. Zonder das kon het bovenste knoopje van mijn hemd openblijven. Mama had voor de zekerheid nog bij een winkelmedewerkster nagevraagd of ze echt geen kinderdasjes hadden liggen, maar die had het hoofd geschud.

'Zoiets is moeilijk te vinden voor die leeftijd, tenzij in de communieperiode, maar die collectie krijgen we pas over een goede maand binnen.'

'Het is niet voor een communie,' had mama geantwoord, waarop de winkelbediende naar mij had gekeken om uit te

pluizen of ik dan misschien een bruidsjongen zou zijn op een nakend huwelijksfeest. Ze kon niet weten dat ik de das in Gods naam nodig had.

En zo staan we daar deze zondagochtend, Jaak en ik, niet langer in exact dezelfde broek en trui. Hij heeft wel nog een trui aan, want een keurig hemd was er niet in zijn maat. Voor mij kocht mama meteen vier hemden, en ook een riem om ervoor te zorgen dat ze zeker netjes in mijn broek zouden blijven zitten.

Achteraan in de grote zaal is een open ruimte waar mensen met elkaar kunnen praten voor en na de vergadering, zoals de bijeenkomst wordt genoemd. Er lopen ook wat kinderen rond, maar ik ken niemand en stap op niemand af. Mama maakt een praatje met Diana en de vrouw die haar de vorige keer de boeken heeft toegestopt. Achter de open ruimte is een toog, gevolgd door een muur met hoge kasten. Achter de toog staat een man in een zwart pak met een rode das. Hij glimlacht en gebaart dat ik bij hem moet komen. Glimlachen doen de mensen hier voortdurend, alsof ze altijd blij zijn om hier te zijn. Ik moet er allemaal nog aan wennen.

Het valt me ook op hoe sober alles is. Geen standbeelden, schilderijen of speciaal glaswerk. Ik weet nog niet dat dat komt omdat God eigenlijk niet van verheerlijking houdt.

‘Jij bent nieuw hier, nietwaar?’ zegt de man met de rode das. Ik knik.

‘Het is altijd fijn om nieuwe mensen te zien die Gods wil willen doen. Hoe heet je?’

‘Robin.’

‘Ik ben Frans. En zijn dat je mama en je broertje?’ Hij kijkt hun richting uit.

‘Suzanne en Jaak,’ zeg ik, in de veronderstelling dat hij ook hun namen wil weten.

‘Mooi zo. Jaak ziet er een flinke kerel uit. Net als jij.’ Frans opent een van de kasten en haalt er vier tijdschriften uit. Het zijn twee exemplaren van blaadjes die *De Wachttorens* en *Ontwaakt*

heetten. 'Twee voor je mama en twee voor jou, want ik denk dat zo'n knappe kop als jij al wat kan lezen.'

'Ik kon al drukletters in de derde kleuterklas,' antwoord ik.

'Kijk eens aan.'

Boven het woord 'Wachttoren' is een torentje getekend. Het doet me denken aan de vorm van de pionnetjes van Stratego. Papa speelt dat soms met mij als hij dan toch eens een vrij moment heeft. Ik kan bijna nooit winnen, maar de laatste keer heb ik met mijn spion zijn maarschalk kunnen pakken. Zou mama er met hem over gepraat hebben dat we Getuigen van Jehovah aan het worden zijn? En kunnen wij dat zijn, maar papa niet, als hij niet meegaat naar de vergaderingen?

Op het voorblad van *De Wachttoren* staat een mooi schilderij van een grote tuin met bomen en een jongen en een meisje die samen een leeuw omhelzen, met daarbij de vraag: 'Het paradijs op aarde: is het echt mogelijk?' Op de omslag van *Ontwaakt* staat ook een vraag: 'Is er maar één ware religie?' Geen idee wat dat laatste woord betekent.

Frans tikt met zijn wijsvinger op het voorblad van *De Wachttoren*. 'Die heb je straks nodig. We bestuderen elke zondag samen de artikels.'

'We hebben ook nog geen bijbel of liedboek,' zeg ik, waarop Frans ze blindelings uit een andere kast haalt.

'Nu ik eraan denk, misschien is dit wel wat voor jou,' zegt hij nadat hij me twee bijbels en liedboeken heeft gegeven. Zijn lange vingers leggen een groot geel boek boven op de stapel. Zijn rechterpink is zo dik als zijn wijsvinger. Dwars over de buitenzijde loopt een groot litteken. *Mijn boek met Bijbelverhalen* heet het gele exemplaar. 'Speciaal gemaakt voor kinderen om de Bijbel beter te leren kennen.'

Ik wandel met het stapeltje naar mama, Diana en de vrouw van wie ik de naam nog niet ken.

'Wauw, nu hebben jullie alles om volgende keer goed voorbereid te zijn,' zegt Diana.

Frans heeft gelijk. De zondagvergadering verloopt anders dan die op vrijdag. Men start wel opnieuw met gezang en een gebed, maar daarna komt iemand van een andere Koninkrijkszaal een toespraak geven – een heel lange, van bijna een uur. De man praat met een vreemd accent en een scherpe ‘sch’. Ik vind het moeilijk om mijn aandacht er al die tijd bij te houden, maar ik wil extra flink zijn, want oma en opa zitten naast mij. Aan de manier waarop ze lachen, merk ik dat ze trots zijn dat we er weer bij zijn.

Opa heeft een zwarte tas bij zich waarin hij zijn bijbel, zijn liedboek en *De Wachttore*n bewaart, en die van oma ook. Oma stopt me een muntje toe in een blauwe wikkel met een hartje erop. Die heeft ze altijd bij zich. Eigenlijk lust ik ze niet zo graag, maar enkele minuten het bolletje met mijn tong van links naar rechts laten gaan helpt me om aandachtig te blijven.

Voor de tweede helft van de vergadering grijpt iedereen naar zijn exemplaar van *De Wachttore*n. Een tweede man betreedt het podium. Het is de man van Diana. Hij zit op een stoeltje enkele meters rechts van de persoon achter het spreekgestoelte en heeft ook een microfoon op een statief voor zich. Hij leest stukjes tekst voor die paragrafen blijken te heten en waar de man achter het spreekgestoelte vervolgens vragen over stelt. De vragen staan onderaan het artikel in kleine letters gedrukt, zoals de instructies van een kruiswoordraadsel. Oma en opa hebben de antwoorden in hun exemplaar onderstreept. Ze zijn voorbereid.

Wanneer de man op het podium een vraag stelt, gaan hier en daar in de zaal handen in de lucht. Wie uitgekozen wordt om het antwoord te geven, moet even wachten tot iemand van achteraan met een staafmicrofoon tot bij hem of haar is. Een keer antwoordt een jongen zo opgetogen en dicht bij de microfoon dat die even piept.

‘Wil jij ook graag een keer iets zeggen?’ vraagt oma. ‘Hier staat het antwoord,’ en ze wijst naar de groene lijntjes in haar tekst.

Ik durf niet.

‘Misschien is het nog wat snel,’ zegt ze. Ze is niet teleurgesteld. Ik krijg nog een muntje. Deze keer draai ik rondjes om de gedachte aan antwoorden voor een volle zaal te ontzenuwen.

Na afloop van de vergadering stopt opa me een bankbiljet toe, evenveel als wat ik altijd van hem krijg voor een goed rapport. Hij buigt zich naar me toe, zijn das bungelt voor hem uit. ‘Zie je dat busje daar?’ Hij wijst naar een doosje dat aan de muur naast de toog hangt. ‘Stop het daar maar in.’

Op het doosje kleeft een sticker met daarop ‘Vrijwillige bijdragen’. Ik doe wat opa me heeft opgedragen.

Een hand tikt op mijn schouder. Het is de jongen die daarnet te bevlogen antwoordde. ‘Hoi, ik ben Tim.’ Hij is enkele jaren ouder dan ik en zo stroblond als Jommeke.

‘Robin.’

‘Wil je spelen?’

Ik vraag me af wat hier te spelen valt. Voor tikkertje is er te weinig vrije ruimte en verstoppertje zou ook heel moeilijk zijn.

‘Mijn zussen hebben Uno meegenomen.’

‘Oké. Lees je *Jommeke*?’ Ik weet niet of hij zich bewust is van de gelijkenis.

‘Soms. *Kuife* vind ik leuker.’

‘Mijn favoriet is *De Rode Ridder*.’

‘Die lees ik niet,’ zegt Tim.

‘Waarom niet?’

‘Daar komen demonen en veel geweld in, en soms ook meisjes met weinig kleren aan.’

‘Het zwaardvechten vind ik juist cool,’ zeg ik.

‘Geweld is slecht. En demonen doen mee met Satan.’

Opnieuw een naam die ik niet ken. ‘Wie is dat?’

‘Satan?’ Tim kijkt me vol ongeloof aan. ‘Satan is de reden waarom de wereld er zo slecht aan toe is, waarom mensen zo veel zonden begaan. De duivel. Hij is overal. Gelukkig is het geduld van God bijna op.’

‘Hoe bedoel je?’

‘Binnenkort gaat Jehovah Satan verslaan. Met Armageddon. En dan wordt alles beter. Voor altijd.’

Armageddon. Tien letters die klinken als een uithaal van een rij bombardons. Donder boven een vreedzame vlakte. Tien letters die me vanaf dat moment voor altijd zullen blijven achtervolgen.

Want die dagen zullen een tijd van
verdrukking zijn zoals er sinds het begin
van Gods schepping tot die tijd niet is
voorgekomen en nooit meer zal voorkomen.

Marcus 13:19

ONDERDOMPELING

Wanneer we thuiskomen, toon ik Muts mijn nieuwe boek met Bijbelverhalen. Als ik heel erg goed kijk, kan ik het geel van de kaft zien blinken in zijn donkere oogjes.

Nadat we onze gewone kleren hebben aangetrokken, haal ik de doos met legoblokken boven om met Jaak op avontuur te gaan. We spelen ons piratenspel. Ik laat Jaak winnen omdat hij tijdens de vergadering zo lang stil heeft gezeten. Soms moet je beloningen geven zonder dat ze opvallen.

Mama zet twee warme koppen Nesquik op het salontafeltje. De damp maakt een sierlijke dansbeweging in de lucht.

‘Hoelang was jij het dan, mama?’ vraag ik.

‘Hoelang was ik wat?’

‘Getuige. Die keer dat Diana hier was, zei ze iets over terugkomen.’

‘Tot ik papa heb leren kennen.’

‘Mocht het dan niet van papa?’

‘Ik ben er gewoon mee gestopt.’

Dat was geen ja of nee. ‘Zegt hij er iets van?’

‘Hij vindt het oké.’

Ze hadden er dus toch over gepraat. Ergens. Ooit.

‘Is het ook zo gegaan bij tante Nelly?’

‘Ongeveer wel.’

Tante Nelly is de enige en één jaar jongere zus van mama. Suzanne en Nelly. Hun namen vloeien in elkaar over alsof oma en opa met mama’s geboorte iets in gang hadden gezet dat alleen door Nelly’s komst kon worden afgemaakt. Er zitten dubbel zoveel jaren tussen hen als tussen Jaak en mij. Vier. Tante Nelly is niet getrouwd. Maar ze is niet altijd alleen, verzekert

mama, ze spreekt regelmatig af met vriendinnen. Wij zien haar ook vaak.

Het was tante Nelly die me vorige zomer tijdens een uitstapje naar de kermis op het belang van handen had gewezen. Ze wees een verwaaid waarzeggershokje aan dat tussen het reuzenrad en de rups zat gedrongen. 'Daarin zit een mevrouw die aan je handen kan zien wie je echt bent,' vertrouwde ze me toe.

'Komt zij ook terug?'

'Nee, voor tante Nelly kan dat niet.'

'Is tante Nelly stout geweest?' vraagt Jaak uit het niets. Hij is gestopt met blokjes verzamelen.

'Helemaal niet. Tante Nelly is niet stout geweest, tante Nelly is gewoon... anders.' Mama wendt haar blik af. 'Speel nu maar verder.'

In de weken die volgen, krijgt ons nieuwe leven meer en meer vorm. Onze dagen worden steeds concreter geboetseerd naar het beeld van hoe een getuige van Jehovah hoort te leven. Al snel zegt mama dat we vanaf nu ook voor elke maaltijd zullen bidden. Op school hoeft het niet, maar thuis wel. Na een van de volgende vergaderingen geeft Frans ons een boekje mee met als titel *Bestudeer dagelijks de Schrift*. Voor elke dag van het jaar staat er een Bijbelders in met een stukje tekst dat uitleg geeft over hoe we het vers moeten interpreteren. Mama leest het voor, daarna volgt het gebed. We sluiten af met 'amen'. In het begin durft Jaak dat al eens te vergeten, maar dan herhaalt mama het met de nodige nadruk, met haar hand op de zijne. Ondertussen vergeet Jaak het niet meer. Soms zegt hij het al voordat mama's laatste woorden van het gebed koud zijn, soms iets te luid, dolenthousiast dat hij het onthouden heeft.

Verder blijven we uiteraard naar school gaan, ik maak mijn huiswerk, kijk televisie, speel verstoppertje of lego met Jaak, en voetbal op zaterdagen met papa in de tuin wanneer hij een vrij moment heeft. Voor we Getuigen waren, wilde ik graag bij KVO

Stormvogels gaan voetballen. Jochen en Tobias uit mijn klas spelen er ook en vanaf augustus start het nieuwe seizoen en kunnen er nieuwe spelertjes bij. Ik zal er geen van zijn. Er is geen tijd voor. Niet meer.

Het houdt namelijk niet op bij de twee vergaderingen op vrijdag en zondag. Ook op dinsdagavond is er wat. Dan komen we met een kleiner groepje Getuigen samen bij iemand thuis voor wat 'boekstudie' heet: we lezen hoofdstukken uit een boek en daar hoort, net als bij *De Wachttore* op zondag, een vraag-en-antwoordbespreking bij. De andere mensen uit onze Koninkrijkszaal doen hetzelfde in de huizen van andere Getuigen. Wij zijn toegewezen aan de bijeenkomst in het huis van broeder en zuster Hennepoel. Ze zijn niet echt broer en zus, maar man en vrouw, maar zo noemen Getuigen elkaar. De mannen zijn broeders, de vrouwen zusters. Je wordt alleen zo genoemd als je er al lang bij bent en gedoopt bent, vertelt mama. Dat betekent dat je je door iemand onder water laat dompelen en zo je leven opdraagt aan Jehovah. Zoals in mijn boek met Bijbelverhalen, toen Johannes de Doper dat in de tijd van Jezus, tweeduizend jaar geleden, ook deed voor de eerste christenen.

Mama is ooit gedoopt, zegt ze. Voor mij is het nog veel te vroeg om gedoopt te worden. Mama stelt me gerust dat God dat niet erg vindt: heel weinig kinderen zijn gedoopt. En omdat God kan zien wat we doen, ziet hij vast en zeker dat ik nu al goed mijn best doe. God kan in onze harten kijken.

Ik wou dat ik dat ook kon, zodat ik wist of iemand goede bedoelingen had. Van een pestkop als Jouri uit het zesde ben ik zeker dat hij er geen heeft. Een goed hart. Jouri doet altijd pootje lap bij Benno uit mijn klas. Benno heeft een dikke bril en een pleister voor zijn rechteroog en ziet Jouri vaak niet komen. Eén keer deed hij het voor de ingang naar de eetzaal en viel Benno met zijn kin op het opstapje. Gelukkig hoefde de wonde niet genaaid te worden.

Tijdens mijn vierde boekstudie bij de Hennepoels geef ik mijn eerste antwoord. We zitten met een groepje mensen in een kring